

„ХОРАТА СИГУРНО СА ПОЛУДЕЛИ“ – ЗА ЛИПСАТА НА КАЧЕСТВЕНО ВРЕМЕ, ПРЕКАРАНО МЕЖДУ СЪВРЕМЕННИТЕ РОДИТЕЛИ И ТЕХНИТЕ ДЕЦА

Светослава Съева

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Резюме. Статията разглежда проблема за абдикацията на съвременните родители от едно от основните им конституционни права и задължения: лично да отглеждат и възпитават децата си, и отражението на този факт върху децата, с които работят педагозите. Практико-приложният принос на статията е описаният в нея авторски модел за диагностика и оптимизиране на качествено прекараното време между членовете на едно семейство.

Представят се структурата, съдържанието и мотивацията за създаването на поредица от десет статии, озаглавена „Съвременното дете – opus magnum“, четвърта от която е настоящата статия.

Ключови думи: качествено време; взаимоотношения родители-деца; opus magnum

I. Наместо увод

*„Финансови проблеми? Лошо родителство.
Лошо обслужване? Лошо родителство.
Неграмотност? Лошо родителство.
Калпава образователна система? Лошо родителство.
Граматически грешки? Лошо родителство.
Престъпност? Лошо родителство.
Бременни тийнейджърки? Лошо родителство.
Лошо шофиране? Лошо родителство.
Свърхсамочувствие? Лошо родителство.
Корупция? Лошо родителство.
Расизъм? Лошо родителство.
Сексизъм? Лошо родителство.
Затлъстяване при децата? Лошо родителство.“*
(Winget 2010, 9)

II. Постановка на проблема

В сюжета на филма „Боговете сигурно са полудели“, с чието заглавие авторът си позволява да се заиграе, главният герой Ки намира стъклена бутилка, която приема за „дар от боговете“. Дар от боговете – именно това е времето, прекарано качествено между родителите и децата им. Първоначално в семейството на Ки стъклената бутилка се приема за „най-страхотното нещо, което боговете им бяха дали“ и за обект, за който „всеки ден те откриваха нови и нови начини да го използват“. В контекста на настоящата разработка, по този начин може да се опише качествено прекараното време между родителите и техните рожби. И докато Ки отива „до края на света“, за да върне на боговете „лошото нещо“, в което впоследствие се превръща бутилката, то авторът застъпва **основната теза**, че съвременните родители следва да отидат отвъд края на света, за да върнат на децата си, а най-добре да не им отнемат „най-доброто нещо“: съвместно прекараното качествено време. Следва да го направят с ясното съзнание, че краткият времеви период на детството влияе най-мощно върху: 1) формирането на личността и поведението на зрелия индивид и върху 2) функционирането му в семейството и в социума. И докато филмът „Боговете сигурно са полудели“ жанрово се причислява към комедията, то в статията „Хората сигурно са полудели“ може да се открият пасаж с минорно звучене. Една от причините за това е, че съвременните родители „сигурно са полудели“, щом след влизането си в тази социална роля, респ. след понасянето на масивната отговорност от нея, отдават времето си на неприоритетни дейности (вж. част I. Наместо увод).

На фона на средна продължителност на живота от около 75 години, обществото очаква от родителите, а Конституцията на Република България изисква от тях, да инвестират 5 – 10 години в качествено отглеждане и възпитание на децата си. Всеки ресурс, вложен в посочените две дейности, е далновидна инвестиция с висока възвращаемост: изгражда се пълноценен и лишен от депривации зрял индивид, който е в състояние да осъществи значителен принос както за личностното си развитие, така и за общественото благо.

За родителите, особено за майката, зачеването на дете може символично да се отъждестви с пристигането на гост (в дома на семейството). В дългосрочен план, това буквално е така, защото децата са при родителите си за кратко. В тази метафора детето може да се оприличи на добронамерен гостенин, който независимо:

- дали е дългоочакван, или неканен;
- дали родителите му (особено майка му) вярват или са били убедени от медици, че е съвършен или „недъгав“ (Saeva 2019);
- дали обстоятелствата на неговото зачеване са били положителни, или не;
- дали времето, в което идва, е благоприятно за родителите му и околните, или не, това не променя:
 - а) неговата стойност като човешко същество;
 - б) неговите качества като личност;

в) неговото право на живот; и още повече

г) правото му на качествен живот, което включва отглеждане и възпитание в собствения му дом лично от родителите му.

Факт е, че времето от живота ни, което най-малко помним или не помним съзнателно, оказва най-голямо влияние върху формирането ни като личности. Известен е и фактът, че колкото по-дълъг е периодът на детството на малкото от даден биологичен вид – колкото по-дълго време то е зависимо от зрелите индивиди за своето физическо оцеляване, толкова по-високо в йерархията застава биологичния вид, към който се причислява.

В статията непрекарването на качествено време (КВ) между родители и децата им се разглежда като 1) вид насилие спрямо децата и като 2) форма на нарушаване техните права.

III. „The precious” („Властелинът на пръстените: двете кули“)

За да се представи „безценното“, КВ, следва да се отговори на няколко важни въпроса.

1. *Какво е КВ?* „КВ“ е сравнително нов термин, влязъл в употреба през 70-те години на миналия век, и означава отделяне на цялото внимание на индивида към друг човек и дейностите, извършвани съвместно с него, в знак на високата стойност, с която се отличава връзката помежду им.¹²⁾ КВ следва да се разграничава от „количественото време“. Последният термин обозначава време, в което родителите и децата се намират във физическа близост, без да са ангажирани помежду си емоционално или по друг начин.

2. *Защо родителите да прекарват КВ с децата си?* Има твърде много причини за това родителите да са активна част от живота на децата си и важна фигура, присъстваща в (спомените от) детството им. Един от възможните обобщени отговори е: защото това е един от основните начини за създаване на хармонично общество, в което живеят поколения от пълноценни зрели индивиди.

3. *До каква възраст на децата КВ, прекарано с родителите им, е важно за тях?* Краткият отговор е: винаги. Дългият отговор е: децата постоянно се нуждаят от КВ с родителите си. Факт е, че с порастването на децата необходимото време очи в очи, прекарвано с родителите им, постепенно намалява (може да бъде заменено от разговори по телефона), но при наличието на пълноценно изградена връзка между двете страни, то никога не се свежда до минимум. Както актрисата Дениз Ричардс споделя: „Най-хубавият подарък от родител за детето му е време.“

4. *Как родителите да прекарват КВ с децата си?* Прекарването на КВ може да се категоризира в два периода спрямо развитието на детето – преди и след раждането му.

– КВ по време на бременността. Тук се взема под внимание времето, което майката и бащата на очакваното дете отделят, за да: 1) се подготвят за срещата с детето си, 2) се насладят на неговото присъствие, 3) мислят за него.

– *КВ след раждането.* Различните дейности, които родителите могат да извършват съвместно с децата си, са на практика неизброими. Привържениците на различните стилове родителство, което включва и прекарването на КВ, отприщват своите възгледи в т.нар. Mommy wars – социален феномен, който по своите противоположности и ожесточени битки може да заеме достойно място редом до Star wars, Beast wars и Mein kampf.

5. *Колко КВ следва да прекарват съвременните родители с децата си, за да бъдат в състояние да удовлетворят техните базисни потребности?* Не съществува общоприета норма от определено време на ден, което да гарантира, че след осигуряването му потребностите на детето ще бъдат удовлетворени. Най-важно за децата е: 1) да имат КВ, прекарано с родителите им; 2) то да бъде колкото се може повече; 3) да присъства ежедневно; както и 4) родителите им да бъдат спокойни, лишени от стрес и напрежение, докато са с тях.

IV. „Бързаш, няма време“ (Васил Найденов)

Без коментар.

V. „Далече от очите, далече от сърцето“

Отсъствието на родителите от живота на децата им може да се категоризира спрямо много показатели. Два от тях са: физическо отсъствие и емоционално отсъствие. **Фактът**, че детето страда от множество, различни по вид, степен и проявление депривации в резултат на неактивната фигура на родителя, **остава непроменен**, независимо от:

чувството за вина на родителите или
тяхното страдание от раздялата с детето;
незнанието на родителите по определени въпроси, свързани с отглеждането и възпитанието на детето;

причините, поради които децата се оставят за отглеждане и възпитание извън семейството:

- финансови (липса на средства за препитание);
- професионални (градене на кариера или издигане в нея);
- здравословни (невъзможност на родителя да отглежда и възпитава детето си поради заболяване или смърт);
- лични (нежелание на родителя да отглежда и възпитава детето си);
- комбинации между изброените причини;
- други причини.

Предвид повсеместното ранно и насилствено отделяне на децата от семействата и домовете им, доброволно от страна на родителите им, следва логично отчуждение помежду им. Резултатите от проведено изследване³⁾ потвърждават тази тъжна констатация.

VI. „Ако искаш добре свършена работа, свърши си я сам“

Подчертава се необходимостта родителите лично да отглеждат и възпитават децата си в първите години от живота им. Изрично се изтъква ролята на личния пример на педагозите родители, при които отговорността да отглеждат и възпитават сами собствените си деца, се откроява (Марио Монтесори). Дава се отговор на следните въпроси.

– Защо отглеждането и възпитанието на дете е „**работа**“? Защото посочените две дейности са свързани с влагане на целия наличен: 1) социален и 2) професионален опит на родителя, както и на неговия 3) собствен потенциал. По време на родителстването всички качества на личността на родителя биват постоянно подлагани на изпитание отвъд предела им. Предвид посочените предизвикателства, твърде много родители се отказват или търсят помощ, често от собствените си родители.

– Защо е крайно необходимо тази работа да бъде „**добре свършена**“? Защото от качествено свършената от родителите работа с децата им се предопределя качеството на обществото, в което живеем. Дългосрочно. Както Лари Уингет споделя: „Ти създаваш възрастния, с когото след това ние ще трябва да живеем“ (Winget 2010, 21), „Децата стават по-добри веднага щом родителите им станат по-добри“ (Winget 2010, 16) и „Децата са извън контрол, защото родителите им не са под контрол“ (Winget 2010, 47).

– Защо е абсолютно наложително родителите да „**свършат сами**“ тази работа? Защото родителстването е тяхна социална роля и отглеждането и възпитанието на децата им е тяхна лична: 1) морална, 2) юридическа и 3) социална отговорност. Позицията си по темата авторът представя и в предхождащите тази статия разработки от поредицата „Съвременното дете – *Opus magnum*“ (Saeva 2016; Saeva 2018; Saeva 2020). При активното включване на други лица в процесите, по време на първите години на детето, посочените видове отговорност се размива.

Факт е, че учителската професия е силно феминизирана и служебните задължения, свързани с нея, са най-близки до социалната роля на жената, отговорна за отглеждането и възпитанието на следващото поколение. Може да се приеме, че специалист с професионална квалификация на педагог в ситуация на родителство се намира в дългогодишен и безсрочен педагогически стаж. Както се казва в Светото Евангелие от Матей (5:13): „Вие сте солта на земята. Но ако солта изгуби сила, с какво ще се направи солена? Тя вече за нищо не струва, освен да се хвърли вън и да се тъпче от хората“.

VII. *Opus magnum* – авторски модел за диагностика и оптимизиране на качествено прекараното време между членовете на едно семейство

А) Основи на модела *Opus magnum*

В концепцията на модела се застъпва основната теза, че в много семейства системно липсва КВ, прекарвано между членовете му. Целта на модела е

да диагностицира евентуалната липса на КВ както между всички членове на семейството, така и между неговите отделни членове, на базата на която то да бъде целенасочено оптимизирано от родителите. Моделът носи името на поредицата статии, в която е включен – *Opus magnum*.

Относно броя на членовете в семейството, раждането, отглеждането и възпитанието на три деца в семейството се приема за оптимално. Въпреки това не се отхвърля възможността родители и на четири деца, при наличие на съответния личен ресурс и превъзходна организация от тяхна страна, да полагат качествени грижи в отглеждането и възпитанието им, най-вече в контекста на КВ с тях. Затова в модела се предлага вариант с шестчленно семейство: майка, баща и четири деца, като това отношение е заложена гъвкавост (Таблица 1).

Б) Структура на модела “*Opus magnum*”

Моделът обхваща всички възможни комбинации между членовете на семейство от нуклеарен тип: майка, баща и деца. Логиката на модела е: от груповото към индивидуалното – от КВ, прекарано заедно между всички членове на семейството, до личното време на родителите.

Чрез структурирането на модела от родителите се изисква да обърнат целенасочено внимание на КВ, което се прекарва между членовете на семейството им, в рамките на един месец (1 – диагностика) с цел неговото 2 – оптимизиране и достигане на подобряване на междуличностните отношения и психоклимата в семейството.

Таблица 1. Авторски модел за диагностика и оптимизиране на КВ*, прекарвано между членовете на семейството (примерът е с майка, баща и четири деца**). Бланката е за един ден

Части на модела	I. КВ на цялото семейство заедно	II. КВ между всички деца	III. КВ на двамата родители с всяко дете поотделно	IV. КВ на всеки родител с всяко дете поотделно	V. КВ между родителите	VI. КВ на всеки от родителите поотделно (лично време)
Сектор Сектор	1	2	3	4	5	6
А	Родители и деца	КВ между децата в семейството по двойки: Първо и второ	Майка и баща с първо дете	Майка и първо дете	Майка и баща	Майка
Б		Първо и трето	Майка и баща с второ дете	Майка и второ дете		Баща
В		Първо и четвърто	Майка и баща с трето дете	Майка и трето дете		

Г		Второ и трето	Майка и баща с четвърто дете	Майка и четвърто дете		
Д		Второ и четвърто		Баща и първо дете		
Е		Трето и четвърто		Баща и второ дете		
Ж		Б) КВ между децата в семейството по тройки: Първо, второ и трето		Баща и трето дете		
З		Второ, трето и четвърто		Баща и четвърто дете		
И		Трето, четвърто и първо				
Й		Четвърто, първо и второ				
К		В) КВ между всичките четири деца в семейството				

* Приема се, че периодът между 21:00 ч. и 09:00 ч. е времето за качествен нощен сън на детето (Saeva, 2018, стр. 254 – 255) в зависимост от неговата възраст, затова тук се разглежда оставащата половина от денонощието, в която то бодрства.

**Прилагането на модела не изключва наличието на повече от четири деца в семейството. При наличието на такава ситуация родителите следва да добавят съответния брой графи в сектора по вертикалата (напр. сектор ДЗ). Също така, ако семейството е тричленно (майка, баща и дете), ненужните графи по вертикала се премахват и с модела се работи съгласно инструкциите.

Част I. КВ на цялото семейство заедно. Съвместното време, прекарано качествено от семейството, е есенциално.

Част II. КВ между всички деца в семейството. В предлагания модел се обръща специално внимание на този вид интеракция. При наличие на повече от едно дете в семейството, времето, което братята и сестрите прекарват заедно качествено, често липсва или е крайно недостатъчно за изграждането на пълноценна връзка помежду им.

Част III. КВ на двамата родители с всяко дете поотделно. За детето е важно да общува с родителите си и като тандем, за да вижда взаимоотношенията между двамата им и да копира съответните поведенчески и ролеви

модели. Моделът не предвижда групиране на децата (например първо и второ дете) с двамата му родители поради факта, че подобно разделение не е необходимо.

Част IV. KB на всеки родител с всяко дете поотделно. Включена е комуникацията 1:1, защото се приема, че пълноценно опознаване на отсрещния може да се осъществи в ситуация на двама участници в процеса, без с това да се изключва и общуването с повече на брой души, както се предвижда в модела.

Част V. KB между двамата родители. Качественото родителстване може да се осъществи само ако връзката на родителите остава ненакърнена от влиянието на различни фактори: труд, грижи по отглеждането и възпитанието на децата им, други задължения. От качеството на отношенията между родителите зависи изграждането на качествата на личността на децата им.

Част VI. KB на всеки от родителите поотделно (лично време). За да бъде пълноценен индивид, всеки родител следва да има възможност да се погрижи за себе си като личност. Личното време на децата е по подразбиране.

*В) Работа с модела *Opus magnum**

Стъпка 1. Диагностика на KB в семейството

Родителите следва да адаптират свой вариант на модела с включване на съответния брой сектори в част II, III и IV спрямо броя на децата в семейството и да отбелязват наличните с KB сектори в продължение на един месец. На секторите, които останат немаркирани, следва да бъде обърнато внимание, като се осигури KB със съответните членове на семейството.

Стъпка 2. Оптимизиране на KB в семейството

В случай на установяване на липса на KB в някой от секторите съгласно структурата на модела родителите следва да предприемат адекватни мерки за своевременното коригиране на това състояние.

Съществуват редица **фактори**, които влияят върху KB в семейството. Някои от тях са следните.

– Брой на децата в семейството. Тук съществуват два основни варианта.

1) Едно дете. Известни са спецификите в психологически и педагогически аспект в тази ситуация (напр. в Китай това са т.нар. „деца императори“).

2) Две и повече деца. При повече деца в семейството се налага регулиране и управляване на емоциите и взаимоотношенията помежду им от страна на родителите. Например ревност между децата може въобще да не се зароди, ако родителите полагат ежедневни грижи всяко дете да се чувства обичано и ценено в семейството, както и негов пълноправен член. Известни са термините „управление и хигиена на емоциите“, „емоционална интелигентност“, „разрешаване на конфликти“, „педагогически такт и майсторство“, които намират своето успешно приложение в посочената ситуация.

– Възрастова разлика между децата в семейството. В този контекст има редица възможни комбинации, които зависят от броя на децата.

1) Липса на възрастова разлика – еднократно раждане на близнаци/тризнаци.

2) Породени деца (възрастовата разлика между две последователно родени деца е до две години). Интересен феномен тук е, че с раждането на по-малкото дете преждевременното му подражава (напр. когато децата са на по 1 и 3 години), а с течение на времето по-малкото започва да подражава на по-голямото (напр. когато децата са на по 4 и 6 години).

3) Повече от две години разлика между децата. При тази ситуация по-големите деца могат активно да се включват в грижите за по-малките. Те стават и преки свидетели на усилията, които са били полагани за тяхното собствено отглеждане и възпитание от страна на родителите им още от етапа на бременността на майката. По-големите деца могат да свидетелстват на по-малките за това и цялата дейност сплотява семейството.

4) Комбинации между 1), 2) и 3) при повече деца в семейството.

VIII. Наместо заключение

Времето е драгоценна суровина, която следва да се инвестира целенасочено. Необходимо е да се търси наказателна отговорност на родители, в частност на майки, които по неоснователни причини не отглеждат лично и качествено децата си в първите години от живота им. Изразеното тук становище е в противовес на социалните политики в повечето държави, които насърчават майките да се завърнат на пазара на труда (или към следването си) колкото се може по-скоро, след като родят. Факт е обаче, че ако в тези ранни периоди на развитие на децата у тях се натрупат базисни депривации, това твърде вероятно ще предопредели израстването на зрял индивид, който не функционира оптимално в социално и емоционално отношение. Това не е в полза нито на социума, нито на самия него. Авторовото твърдение получава своето скоропостижно потвърждение чрез: 1) личните социални контакти на всеки човек, 2) новините с противообществен и криминален характер и 3) свидетелствата на известни личности за „отнето от родителите им детство“, което включва и липсата на КВ с тях, сред които са: принц Чарлз, оперната легенда Мария Калас, кънтри певицата Шаная Туейн, която написва първата си песен със заглавие „Мамо, няма ли да дойдеш да поиграем“, когато е 10-годишна, кралят на поп Майкъл Джексън, който излива част от страданието си в песента си „Детство“.

Родителите, особено майките, са незаменими за своите деца, за разлика от факта, че подлежат на замяна на работните си места, както и в другите социални роли и функции, които изпълняват. КВ, прекарано с родителите, е непресъхващ извор на сила за всяко пораснало дете в живота му като възрас-тен, както Агата Кристи споделя: „Едно от най-хубавите неща, които могат да ти се случат в живота, е да имаш щастливо детство“.

Призиваните с мисия на учители следва да бъдат „солта на земята“ и да изпълнят родителския си дълг към собствените си деца. Думите на учител, загърбил личните си отговорности на родител, не хващат дикши.

IX. За поредицата „Съвременното дете – *Opus magnum*“

Поредицата от десет статии е посветена на съвременните деца, включително децата с различни възможности, и важните периоди и дейности в техния живот, а именно: подготовката за тяхното зачеване, зачатие, бременност, раждане, отглеждане, възпитание, обучение и функционирането им в семейството и в обществото. В поредицата детето се разглежда като шедьовър, оформен изпод длетото на своите родители, изваян от средата, в която живее, и изписан от обществото, в което функционира, като се прави ясно разграничение между понятията „дете“ и „съвременно дете“ с акцент върху второто.

Мотивация за създаването на Opus magnum. Начало на поредицата постави статията „Криворазбраната възпитанизация“ – за модерните общества и повредените деца“ (Saeva 2016), написана през 2014 г. Представянето на позицията на автора в текста ѝ бе провокирано от дългогодишни наблюдения върху поведението на 1) родители, 2) техните деца и 3) взаимодействието помежду им. При вида на очевидно страдащите деца, които системно и дългосрочно биваха поставяни в ситуации на депривация и фрустрация от собствените им родители, от една страна, и отношението на родителите им към това страдание, приемащи го за нормално, от друга страна, единствената дума, която обобщаваше фактите, бе „криворазбраност“: родителите бяха разбрали нещо за отглеждането и възпитанието на рожбите си, но накриво. Родителите постъпваха с децата си по начин, който приемаха за правилен: едни са били обучени и насърчени за прилагане на това си поведение от акушер-гинеколози, акушерки, неонатолози, педиатри, лектори в училища за родители, анонимни и неанонимни автори на статии в интернет за отглеждане и възпитание на деца на български и на чужд език, съвети на трети страни от групи в социалните мрежи, роднини, близки и приятели; втори бяха водени от собственото си виждане по въпроса; трети комбинираха първото и второто, но във въпросните случаи родителите не реагираха съобразно явните (при)знаци на децата им, че с тях се постъпва неправилно. Крайният резултат: страдащи и отхвърлени от семействата и домовете си деца.

Структура на Opus magnum. Логиката, с която се представя последователността на статиите, е започване от етапите на подготовка за зачатие, зачатие, бременност и раждане и преминаване към областите отглеждане, възпитание, обучение на съвременните деца и достигане до функционирането им в семейството и в обществото. Посоката на разработките е от влиянието на семейството към влиянието на обществото върху формирането на личността и поведението на съвременното дете.

Статиите от първа до пета са концентрирани основно около ролята и влиянието на семейството при взимането на важни решения за съвременното дете. Ето защо родителите, като основни фигури в живота на детето, и техният дом, като основно място за неговото отглеждане и възпитание, са център на първата половина статии от *Opus magnum*.

Статиите от шеста до десета се занимават с въпроси, свързани с влиянието на по-широкото обкръжение на детето и ролята на обществото при формирането на личността и поведението му.

Броят статии се разпределя поравно между влиянието на семейството и това на обществото, защото важността и отговорността на двете ръце, които създават *Opus magnum*, са еднакви. Началото се поставя от дясната ръка – семейството, за първите 10 – 12 години от живота на детето, а след това лявата ръка – социумът, поема водещата роля като фактор на влияние, който моделира детето като личност.

Тематично разпределение на съдържанието в Opus magnum. Невъзможно е разглежданите области да се разграничат категорично една от друга: *Opus magnum* бива разглеждан в неговата интегралност. Всяка от анализираниите в поредицата теми е обект на дългогодишно наблюдение и личен опит на автора.

В статиите от трета до девета се открива препратка към тематичната насоченост на следващата в поредицата статия.

Въпреки че всяка от статиите представлява завършена цялост сама по себе си, събрани заедно, те представят авторовата позиция, свързана със съвременното дете – шедьовъра.

Към времето на написване на статията се навършват 40 години от излизането на филма „Боговете сигурно са полудели“. Благодарим!

БЕЛЕЖКИ

1. Quality time (н.д.) https://en.wikipedia.org/wiki/Quality_time [04.09.2019]
2. Quality time (н.д.) <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/quality-time> [04.09.2019]
3. Parents should spend more quality time with kids (May 5, 2016) Източник: <https://www.youtube.com/watch?v=9yBG3T-inG4> – от: 0'55" до 1'21" [22.11.2019]

ЛИТЕРАТУРА

Съева, Св., 2016. „Криворазбраната възпитанизация“ – за модерните общества и повредените деца. *Педагогика*, **88**(4), 528 – 547.

- Saeva, Sv., 2018. Онтогенеза и развитие на съвременното дете и функционирането му в семейството. *Педагогика*, **90**(2), 250 – 267].
- Saeva, Sv., 2019. Prenatal ultrasound irradiation as an underestimated risk factor for the birth of children with different abilities (AKA special educational needs). *European Journal of Special Education Research* **4**(3), pp. 59 – 81.
- Съева, Св., 2020. „Железният сбудилик“ – гласовете ви чувам, деца. *Педагогика*, **92**(3).
- Уингет, Л., 2010. *Детето ти е страхотно! Ти не ставааш!* София: Кръгзор.

REFERENCES

- Saeva, Sv., 2016. „Krivorazbranata vazpitanizatsiya“ – za modernite obshtestva i povredenite detsa. *Pedagogika-Pedagogy* **88**(4), 528 – 547.
- Saeva, Sv. (2018). Ontogeneza i razvitie na suvremennoto дете i funktsioniraneto mu v semeystvoto. *Pedagogika-Pedagogy*, **90**(2), 250 – 267
- Saeva, Sv., 2019. Prenatal ultrasound irradiation as an underestimated risk factor for the birth of children with different abilities (AKA special educational needs). *European Journal of Special Education Research* **4**(3). Pp. 59 – 81.
- Saeva, Sv., 2020. “Zhelezniyat sbudilnik” – glasovete vi chuvam, detsa. *Pedagogika-Pedagogy*, **92**(3).
- Winget, L., 2010. *Deteto ti e strahotno! Ti ne stavash!* Sofia: Krugozor.

“THE HUMANS MUST BE CRAZY” – ON THE LACK OF QUALITY TIME BETWEEN MODERN PARENTS AND THEIR CHILDREN

Abstract. The paper deals with the issue of parents giving up their duties towards their children. The author suggests a model for quality time diagnostics and improvement within a family. The paper is the fourth from a set out of ten papers entitled: “Modern child – Opus magnum”.

Keywords: quality time; parents-children relationship; opus magnum

✉ **Dr. Svetoslava Saeva, Assist. Prof.**
Faculty of Education
South-West University „Neofit Rilski“
Blagoevgrad, Bulgaria
E-mail: s_saeva@swu.bg